

Vergaderjaar 2017–2018

**21 501-07**

**Raad voor Economische en Financiële Zaken**

**Nr. 1533**

## **BRIEF VAN DE MINISTER VAN FINANCIËN**

Aan de Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal

Den Haag, 29 juni 2018

In het kader van de vierde voortgangsmissie van het ESM-programma voor Griekenland zijn er missies van de instituties<sup>1</sup> naar Athene geweest om de voortgang van het ESM-programma te beoordelen.<sup>2</sup> Tijdens deze missies zijn afspraken gemaakt over het pakket aan *prior actions* dat geïmplementeerd dient te worden voor de afronding van de vierde voortgangsmissie. Deze afspraken zijn opgenomen in een aanvullend memorandum van overeenstemming.<sup>3</sup> Voorafgaand aan de Eurogroep van 21 juni jl. heeft de Europese Commissie het *Compliance Report*<sup>4</sup> gepubliceerd, waarin de afronding van de laatste 88 *prior actions* is toegelicht. Op basis van dit *Compliance Report* heeft de Eurogroep de implementatie van alle prior actions van de vierde voortgangsmissie – en daarmee het einde van het Griekse ESM-programma verwelkomd.<sup>5</sup> Dit maakt de schuldmaatregelen aan het einde van het programma mogelijk. Hierover bent u reeds uitvoerig geïnformeerd via het verslag van de Eurogroep/Ecofin van 21–22 juni jl.<sup>6</sup>

Met deze brief informeer ik de Tweede Kamer over de voornaamste conclusies van het einde van de vierde voortgangsmissie, en daarmee van het ESM-programma voor Griekenland. Het *Compliance Report* en de

<sup>1</sup> Europese Commissie, ECB en ESM. Het IMF is nauw betrokken bij de missies maar neemt nog niet formeel deel aan het leningprogramma.

<sup>2</sup> Zie voor informatie over het Griekse programma, inclusief de vierde voortgangsmissie en bijbehorende documenten de website van de Commissie, Raadpleegbaar via [www.tweedekamer.nl](http://www.tweedekamer.nl)

<sup>3</sup> Zie European Commission, Supplemental Memorandum of Understanding. Fourth review of the ESM Programme, raadpleegbaar via [www.tweedekamer.nl](http://www.tweedekamer.nl)

<sup>4</sup> Zie European Commission, Compliance Report ESM Stability Support Programmed for Greece. Fourth Review, raadpleegbaar via [www.tweedekamer.nl](http://www.tweedekamer.nl)

<sup>5</sup> Zie het Eurogroep statement over Griekenland van 22 juni 2018, raadpleegbaar via [www.tweedekamer.nl](http://www.tweedekamer.nl)

<sup>6</sup> Zie Kamerstuk 21 501–07, nr. 1530

Eurogroep statement van 22 juni jl. over Griekenland zijn met het aanvullende memorandum van overeenstemming bij deze brief gevoegd<sup>7</sup>.

Hoewel er op alle 88 *prior actions* een akkoord is bereikt, zijn er enkele hervormingen die een langere doorlooptijd zullen hebben. Om te waarborgen dat Griekenland gedane hervormingen niet terugdraait, zal hier bij het verscherpt toezicht op worden getoetst. Griekenland heeft zich daarnaast aan specifieke hervormingen en beleidsmaatregelen gecommitteerd.<sup>8</sup>

Verscherpt toezicht is een goed alternatief voor post-programmatoezicht, omdat het beter aansluit bij de omvang van de economische uitdagingen in Griekenland. Dit systeem zal tot 2022 worden gehanteerd, waarna er over zal worden gegaan tot regulier post-programmatoezicht. De standaard post-programma surveillance zal conform de Europese regels lopen totdat minimaal 75% van de leningen is terugbetaald. Hierbij hoort ook de afspraak met de Griekse autoriteiten dat doorgevoerde hervormingen niet worden gewijzigd of uitgefaseerd («*no rolling back commitment*»). Een belangrijke voorwaarde onder verscherpt toezicht is dat Griekenland op kwartaalbasis zal rapporteren aan de instellingen.

### **Hoofdpijnen van het ESM programma voor Griekenland**

Het ESM-programma voor Griekenland is in augustus 2015 gestart. Als voorwaarde voor de financiële steun van het ESM heeft Griekenland zich gecommitteerd aan een omvangrijk hervormingspakket. Dit pakket kent de volgende vier pilaren:

1. Herstel van de houdbaarheid van de overheidsfinanciën
2. Bewaken van financiële stabiliteit
3. Groei, concurrentiekracht en investeringen
4. Een moderne publieke sector

Het hervormingspakket is vastgelegd in een memorandum van overeenstemming dat de Europese Commissie, in overleg met de Europese Centrale Bank, namens het ESM met Griekenland heeft vastgesteld. De instituties toetsen in voortgangsrapportages of Griekenland zich aan de afspraken in het memorandum van overeenstemming houdt. Op basis van deze voortgangsrapportages kunnen voortgangsmismissies worden afgerond. Uw Kamer is eerder geïnformeerd over het ESM-leningenprogramma en de voortgangsrapportages voor de eerste, tweede en derde voortgangsmismissies.<sup>9</sup>

### **Inhoud van de voortgangsrapportage van de vierde voortgangsmissie**

Het *Compliance Report* van de vierde voortgangsmissie gaat in op de voortgang die in de periode van februari 2018 tot en met juni 2018 is geboekt met het uitvoeren van de overeengekomen hervormingen in elk van de vier pilaren van het ESM-programma. De instituties concluderen in het *Compliance Report* dat de laatste 88 *prior actions* zijn geïmplementeerd. Als bijlagen bevat de voortgangsrapportage een schuldhoudbaarheidsanalyse en een overzicht van de programmafianciering.

<sup>7</sup> Raadpleegbaar via [www.tweedekamer.nl](http://www.tweedekamer.nl)

<sup>8</sup> Zie Annex bij het Eurogroep statement van juni 2018: [http://www.consilium.europa.eu/media/35749/z-councils-council-configurations-ecofin-eurogroup-2018-180621-specific-commitments-to-ensure-the-continuity-and-completion-of-reforms-adopted-under-the-esm-programme\\_2.pdf](http://www.consilium.europa.eu/media/35749/z-councils-council-configurations-ecofin-eurogroup-2018-180621-specific-commitments-to-ensure-the-continuity-and-completion-of-reforms-adopted-under-the-esm-programme_2.pdf)

<sup>9</sup> Kamerstuk 21 501-07, nr. 1293, Kamerstuk 21 501-07, nr. 1376, Kamerstuk 21 501-07, nr. 1447, en Kamerstuk 21 501-07, nr. 1480.

### *Herstel houdbare overheidsfinanciën*

In 2015, 2016 en 2017 overtrof Griekenland de doelstellingen voor het primaire overschot van 3,5% (4,2% in 2017) en ook de komende jaren is de verwachting dat het primair surplus van Griekenland hoger uitkomt dan de doelstelling. Het is vastgelegd in de Medium-Term Fiscal Strategy (MTFS) dat Griekenland een overschot boven de 3,5% tenminste zal moeten behouden tot en met 2022. Dit is wederom herbevestigd in het Eurogroep statement van 21 juni. Het behalen van deze doelstelling zal worden ondersteund door de hervormingen in het belastingstelsel. Ook aan de kostenkant zijn de nodige maatregelen uitgevoerd. Daarnaast is volgens afspraak de database van pensioengerechtigden bijgewerkt. Verder is de modernisering van EFKA, de organisatie die de pensioenen beheert, voltooid. Dit leidt tot meer efficiëntie, waardoor personeelskosten kunnen worden verkleind.

De Griekse autoriteiten hebben tijdens deze voortgangsmissie het eerder gestarte proces voor de oprichting van een onafhankelijke belastingdienst, de Independent Authority of Public Revenue (IAPR), afgerond. Verder is software aanbesteed ter automatisering van schuldinning en zijn hervormingen in gang gezet om nieuwe achterstallige betalingen te voorkomen en budgettaire processen te verbeteren.

Tot slot heeft de overheid de afgesproken hervormingen van de gezondheidszorg dusdanig uitgevoerd dat de weg is ingeslagen naar een betere controle van de kosten en bredere toegang tot de gezondheidszorg.

### *Financiële stabiliteit*

Gedurende het ESM-programma zijn verschillende stappen gezet om de financiële stabiliteit van Griekenland te versterken. De nadruk van het programma ligt op het verbeteren van de liquiditeits- en kapitaalpositie van de banken, het verlagen van het aantal niet-presterende leningen (NPLs) in het bankwezen en het verbeteren van de *governance* van de banken. Griekenland heeft grote voortgang laten zien in het nemen van maatregelen om secundaire markten voor NPLs te ontwikkelen. Griekenland is gecommitteerd om na afloop van het ESM-programma het NPL niveau verder omlaag te brengen. In dit kader is er ook een juridisch kader opgezet. Verder heeft Griekenland verbeteringen doorgevoerd in zowel de buitengerechtelijke insolventieprocedures als het insolventierecht met betrekking tot individuen. Dit ging in het bijzonder om het filteren van niet ontvankelijke aanvragen, het verkorten van de tijd tussen indiening en behandeling van een zaak en het wegwerken van de achterstand in behandeling.

### *Groei, concurrentiekracht en investeringen*

Naar aanleiding van de evaluatie van de arbeidsmarkt die tijdens het tweede programma is uitgevoerd, heeft Griekenland significante hervormingen doorgevoerd. Hierbij zijn instituties gemoderniseerd, wordt gewerkt aan capaciteitsopbouw, is het arbeidsrecht gesimplificeerd en zijn initiatieven opgestart om het onderwijs beter aan te sluiten op de arbeidsmarkt. Verder heeft de Griekse overheid gewerkt aan het verder uitbannen van zwart werk.

Griekenland heeft grote voortgang geboekt bij het nemen van maatregelen en opstellen van wetten voor een meer open en toegankelijke markt, met name door monopolistisch gedrag moeilijker te maken voor bestaande bedrijven.

De Griekse overheid heeft zich verder gecommitteerd aan vergaande hervormingen in de energiemarkt. Hierbij moest het 40% van de aandelen van staatsenergiebedrijf PPC in bruinkoolcentrales afscheiden om zo voldoende concurrentie te introduceren in de energiemarkt. Ook is een actieplan geïmplementeerd om de achterstallige betalingen van PPC terug te dringen. Verder liggen er strategische plannen voor het verbeteren van het waternetwerk en de prijsstelling van drinkwater klaar.

Ook ten aanzien van privatiseringen is er veel voortgang bereikt. De meest relevante *prior actions* zijn hieronder weergegeven:

- Voor het gasbedrijf DESFA is een investeerder geïdentificeerd met een bindend bod
- Er ligt een duidelijk tijdspad voor de privatisering en het tolbeprijsingsbeleid van de Egnatia snelweg.
- Er is een akkoord bereikt om de nog overgebleven bedrijven op het terrein van het oude vliegveld Hellenikon te verplaatsen, zodat de voorgenomen bouw van een casinoresort mogelijk wordt.
- Ook de *prior actions* verbonden aan de privatisering van OTE (Telecom), HELPE (petroleum), Athens International Airport, DEPA (gas), PPC (energie), en OLTH (haven van Thessaloniki) zijn voldaan.
- De *prior actions* verbonden aan de operationalisering en het management van de *Hellenic Corporation of Assets and Participation* (HCAP), die de waardevolle bezittingen van de Griekse staat zal beheren, zijn ook voltooid.

#### *Een moderne publieke sector*

De Griekse autoriteiten hebben de *prior actions* doorgevoerd met betrekking tot de implementatie van het beleidspakket voor een moderne publieke sector. Zo zijn in het kader van de vierde voortgangsmissie opnieuw maatregelen genomen om de mobiliteit van ambtenaren te verhogen en de selectieprocedure voor topambtenaren te professionaliseren. Ook zijn de interne systemen voor functioneringsgesprekken geprofessionaliseerd.

Ter ondersteuning van de veiling van geconfisqueerde bezittingen is maandelijks gerapporteerd over de voortgang en mogelijke juridische en technische obstakels, welke tijdig en adequaat zijn geadresseerd. Ook op het gebied van anti-corruptie zijn slagen gemaakt. Het eerder afgesproken raamwerk voor financiering van politieke partijen is geïmplementeerd, en het nationale anti-corruptieplan is geüpdatet, onder anderen met een evaluatie van de gedragscode voor parlementariërs.

#### *Uitkering laatste leningdeel*

Met de afronding van de laatste voorgangsmissie zal ook het laatste leningdeel van het ESM-programma beschikbaar komen. Op basis van de schuldhoudbaarheidsanalyse en met inachtneming van de financieringsbehoefte, is een leningdeel van 15 miljard euro overeengekomen. Voor een deel (9,5 miljard euro) zal dit leningdeel worden gebruikt om de kasbuffer van Griekenland op te bouwen, het resterende deel (5,5 miljard euro) is bestemd voor de schuldendienst. Het leningdeel voor het opbouwen van een kasbuffer zal op een daarvoor ingerichte rekening worden gestort. In de Eurogroepverklaring is opgenomen dat het gebruik van deze middelen door de Griekse autoriteiten moet worden voorgelegd aan de Europese instellingen. Na afloop van het ESM-programma dient Griekenland zichzelf weer te financieren op de markt. Een solide kasbuffer draagt bij aan markttoegang, omdat tijdelijke schokken opgevangen kunnen worden. De kasbuffer uit het laatste leningdeel zal zorgen voor een subtiele overloop van het einde van het ESM-programma naar de

terugkeer van Griekenland tot de markt, waarna het weer op eigen benen kan staan. De opbouw van een kasbuffer is gebruikelijk bij afronding van een ESM-programma en heeft ook plaatsgevonden bij afronding van bijvoorbeeld de Portugese en Ierse programma's. Na uitkering van dit laatste leningdeel wordt het totale uitgekeerde bedrag van het ESM aan Griekenland 61,9 miljard euro en de uitstaande vordering van het ESM op Griekenland 59,9 miljard euro. Dit betekent dat ongeveer 26 miljard euro van het ESM-programma van in totaal 86 miljard euro niet gebruikt zal worden.

### **Conclusie**

Het kabinet verwelkomt de afsluiting van het ESM programma voor Griekenland, en de verscherpte controle die Griekenland met de instituties is overeengekomen. Het kabinet is voornemens om in de ESM Raad van gouverneurs het aanvullende memorandum van overeenstemming goed te keuren. Daarnaast verwelkomt het kabinet de positieve conclusie van de instituties en de Eurogroep over de uitvoering van het ESM-programma. Het kabinet is voornemens om op basis van de voortgangsrapportage in de ESM Raad van bewind in te stemmen met het verstrekken van de laatste betaling.

De Minister van Financiën,  
W.B. Hoekstra